

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

W. Smouter, Rijswijk

Abba, Vader!

Want gij hebt niet ontvangen een geest van slavernij om opnieuw te vrezen, maar gij hebt ontvangen de Geest van het zoonschap, door welke wij roepen: Abba, Vader!

(Rom. 8:15)

Het godsdienstig gevoel van de mens is iets heel merkwaardigs. Telkens weer zie je, dat mensen van alles wat God aanbiedt op z'n hoogst de helft aan durven nemen. Als je dat nuchter bekijkt, is dat toch erg vreemd. Stel dat iemand u een prachtige vaas cadeau doet, dan zegt u vast niet: geef mij alleen het deksel maar, en neem de vaas zelf maar terug. Ten eerste zou dat erg ondankbaar zijn, en ten tweede heb je niet zoveel aan alleen een deksel.

Toch zit het erg diep in ons, om van Gods gaven nog niet de helft aan te willen nemen. Daar heeft Paulus het over in de tekst die hierboven staat. Het geschenk dat God aanbiedt, is niets minder dan dat wij zijn kinderen mogen zijn. Kinderen, natuurlijk niet op dezelfde manier als Christus de Zoon van God is. Hij is het immers van nature, en Hij is het altijd al. Maar ook voor ons is het een geweldige werkelijkheid: kinderen van God te zijn. We zijn zijn „aangenomen kinderen”. Geadopteerd, zoals de Bijbel heel letterlijk zegt (Efeze 1:5). En dat betekent, dat wij mede-erfgenamen, samen met Christus, mogen zijn. Wat een hoge positie is dat!

Een dagloner?

Maar terwijl we dat aangeboden krijgen, gebeurt het telkens weer, dat we ons tegenover God voelen als slaven, met zoals Paulus het noemt „een geest van slavernij om opnieuw te vrezen”. Nu moeten we wel eerlijk zeggen: het is ook geen wonder dat we ons zo voelen. Wie ook maar iets beseft van zijn zonden, die moet zich ook wel afvragen: hoe kan het dat God ons als kinderen wil?

Precies hetzelfde zie je gebeuren bij de verloren zoon uit de gelijkenis. Wanneer hij alles verkwist heeft, gaat hij terug naar huis en zegt tegen zijn vader: „ik ben het niet waard uw zoon te heten, laat mij maar een van uw dagloners zijn”. Maar Jezus is er in de gelijkenis heel duidelijk over: als de zoon terugkomt, dan wil de vader hem terug als zoon, en niet als knecht.

Ik schrijf dat nu zo in een paar woorden, maar het is eigenlijk iets zo onvoorstelbaars. Dat God onze Vader wil zijn, en dat wij nooit ophouden zijn kinderen te zijn. Dat Hij altijd blij is als we weer thuis komen.

De grote verwondering hierover proef je in de reactie van de mensen, wanneer Jezus de Bergrede gesproken heeft. Let u er maar eens op bij het lezen van de Bergrede, hoe vaak Jezus het daarin heeft over God als Vader. Wel 17 keer noemt Jezus God in de Bergrede „uw Vader, die in de hemelen is”. En dat, terwijl de mensen van de Farizeeën niet veel meer over God hoorden dan dorre praat. Wet op wet en regel op regel.

Rechtvaardige Vader...

Wat zijn Jezus' woorden dan totaal anders. Van Hem hoorden ze weer, dat God niet een verre en boze God is, maar onze Vader. Dat was totaal nieuw voor hen. En daarom staat er (Mat. 7:28) „dat de scharen versteld stonden over zijn leer”.

Veel later, toen Jezus in het Hoge priesterlijk gebed uitvoerig als de Zoon met zijn Vader sprak, toen eindigde Hij dat gebed als volgt: „Rechtvaardige Vader, de wereld kent U niet, maar Ik ken U, en dezen weten, dat Gij Mij gezonden

Inhoud

- 17 Ds W. Smouter,
Abba, Vader!
- 18 Rapport van de 'kommissie
vrouwelijke diakenen' (3-slot)
- 19 M. de Klijn,
Christelijke kunst en de
toekomst
- 21 Drs O. Mooiweer,
Persschouw
- 22 Liturgische werkgroep,
Eindhoven
Het Liedboek

hebt; en Ik heb hun uw naam bekend gemaakt en Ik zal hem bekend maken, opdat de liefde, waarmede Gij Mij liefgehad hebt, in hen zij en Ik in hen” (Joh. 17:25 en 26). In die woorden is eigenlijk heel onze vrijmoedigheid om God Vader te mogen noemen, gegeven. Jezus immers kan als samenvatting van heel zijn werk noemen: dat Hij ons de naam, de Vadersnaam, van God heeft willen leren. En dat, terwijl wij van onszelf Hem niet eens zouden kennen! En met welk doel deed Jezus dat? Opdat wij dezelfde liefde zouden ervaren als God aan zijn eigen Zoon bewees!

Het is goed als wij bij onszelf eens nagaan, hoe wij in gedachten eigenlijk met God omgaan. Accepteren wij ook ten volle dat grote, goddelijke geschenk, dat wij geen slaven maar kinderen van God mogen zijn? Alleen zo kun je namelijk bidden en danken. Vertrouwelijke omgang met God hebben. Vandaar, dat Jezus gezegd heeft: „Wanneer gij bidt, zeg dan: Vader...” (Lucas 11:2).

Rapport van de 'kommissie vrouwelijke diakenen' (3-slot)

B) Is het schriftuurlijk verantwoord dat vrouwelijke diakenen samen met de ouderlingen lid zijn van de kerkeraad?

In het voorgaande hebben we gezien, dat de ouderling en de diaken beiden een ambt bekleden in de gemeente van Christus. Behalve het na-elkaar is er ook een naast-elkaar. In de gereformeerde kerkenordeningen is dan ook altijd de nadruk gelegd op de eigen ambtelijke verantwoordelijkheid van deze beide diensten. Zo zegt ons 'Akkoord van Kerkelijk Samenleven' (A.K.S.) in artikel 2: „... Tussen deze diensten bestaat geen onderscheid in rangorde, alleen in dienstbetoon.”

In artikel 13 en 14 wordt het onderscheid in diensbetoon nader omschreven.

Artikel 13: „De dienst van de ouderling. De dienst van de ouderling houdt in: het weiden van de gemeente als kudde Gods, het trouw bezoeken van de leden van de gemeente, het toezien op de leer en de wandel van mede-ambtsdragers, en het tesamen met de dienaren des Woords oefenen van de kerkelijke tucht.”

Artikel 14: „De dienst van de diaken. De dienst van de diaken houdt in: het verlenen van christelijke hulp aan de leden der gemeente die in nood verkeren, en hen met raad en troost bij te staan. Naar vermogen zullen zij ook anderen hulp bieden.”

Deze omschrijvingen van de ambten zijn geen waterdichte definities, maar op de Schrift gebaseerde richtlijnen. Evenzo zijn deze omschrijvingen niet bedoeld om een waterdichte scheiding aan te brengen tussen de beide ambten of diensten. En dat is ook niet goed mogelijk. In de praktijk zullen de ouderling en de diaken elkaar voortdurend tegenkomen, zonder dat zij met elkaar botsen. Zij werken samen in de gemeente, elkaar assisterend, elkaar helpend en bemoedigend.

De kerkeraad

In artikel 15 van het A.K.S. wordt niet de verhouding tussen de beide ambten geregeld, maar hun gezamenlijke zorg voor de gemeente: „De ambtsdragers tesamen vormen de kerkeraad, die belast is met de leiding en de verzorging van de gemeente. Voor overleg daartoe vergadert de kerkeraad regelmatig.” Hierbij wordt er vanuit gegaan, dat de kerkeraad een college is van ouderlingen en diakenen, die in onderling overleg leiding geven aan de gemeente en zorg om haar dragen. In de kerkeraad werken ouderlingen en diakenen dus samen om het ene Herderschap van Christus gestalte te geven.

Dit samen bezig zijn van ouderling en diaken moet ons er evenwel niet toe brengen om het onderscheid tussen beide ambten uit het oog te verliezen en te nivellieren. De diakenen en de ouderlingen zijn beide bezig vanuit de ei-

genheid van hun ambt. Een ouderling is geen diaken, en een diaken geen ouderling. Men hoede zich zowel voor overdrijving als voor nivellering. Artikel 2 A.K.S. is ook te lezen als een waarschuwing. De eigen dienst van de diaken dient door de woorden zorg, hulp en barmhartigheidsbetoon gekarakteriseerd te blijven.

Dit samen bezig zijn van ouderling en diaken in de kerkeraad is een levende zaak. In Christus zal men in goede harmonie de balans vinden tussen de gezamenlijke verantwoordelijkheid ener-

zijds, en de eigenheid van elk ambt anderzijds.

Slechts daar waar de zonde de verhoudingen ontwricht komt het tot onoplosbare competentievragen en konflikten.

De 'ondergeschiktheids-teksten'

Wanneer nu vrouwelijke diakenen deel uitmaken van de kerkeraad zou de vraag gesteld kunnen worden of dit niet in strijd is met wat de apostel Paulus leert in 1 Corinthe 11 vers 3; in 1 Corinthe 14 vers 34 tot 36 en in 1 Timotheüs 2 vers 11 en 12.

Naar ons oordeel hoeft dit niet het geval te zijn.

We wijzen daarvoor samenvattend op het volgende:

1). Ten aanzien van het leiding geven aan en regeren van de gemeente is het Schriftuurlijk te spreken van een prioriteit van het ambt van de ouderling.

2). Het feit dat de diaken vanuit de eigenheid van zijn ambt betrokken is bij het leidinggeven en verzorgen van de gemeente, betekent nog niet dat het

G. v. d. Brink, Rotterdam

Pastorale Notities

Wijsheid

Wijsheid heeft niets te maken met academische titels en een grote boekenkast. Het is geen weetjes weten, maar in moeilijke situaties weten wat je moet doen. Hierbij mag ik u introduceren een vrouw die wijsheid kreeg. Ze is weduwe, in de veertig en moeder van twee zoons van 12 en 14. Ze heeft niet veel meer dan lagere school, omdat ze haar ouders goed aan hun eindje heeft gebracht. We noemen haar Els.

Op een morgen vindt ze op de kamer van haar jongens een pornoboekje. Zo'n vies, smerig, vuil pornoboekje. Ze krijgt een dreun op haar hoofd. Ze bladert het smerige ding door en moet een gevoel van misselijkheid onderdrukken. Als ze ooit ergens op gerekend heeft, dan niet dit. Haar knullen waren altijd open en eerlijk en recht-toe-recht-aan. Wat nu? Was Piet er nou nog maar! Hij zou dat zaakje op zijn mans

hebben aangepakt: vierkant en recht voor zijn raap. Maar wat moest zij? Een preek houden? Ja en dan een potje grienen zeker! Nou dat nooit! Het laatste wat ze Piet zo'n beetje beloofd had was, dat ze de jongens zou opvoeden niet als mietjes, maar als mannen. Maar hoe pak je nou zo'n zaak aan: vrouwelijk en manlijk tegelijk? De hele morgen liep ze te piekeren en te bidden: „Here God, wat moet ik doen?”. Bij het dekken van de lunch-tafel kreeg ze een ingeving: ze legde „het ding” op de bodem van het broodmandje, stapelde er boterhammen op een wachtte af. De jongens kwamen binnen, vrolijk, hongerig, als altijd. De maaltijd begon. Bij de derde boterham zag John iets schemeren en viste het nieuwsgierig naar boven. Tegelijk bevroren de jongens en één van hen kon nog stamelen: „Hoe komt dat ding hier?”. „Ja” – zei Els, gortdroog, en met een

goed stuk walging in haar stem, „je zou zo zeggen: Hoe komt dat ding hier!”. Tegelijk ontvouwde ze het en legde het afgrijselijk open-en-bloot op tafel tussen de pindakaaspot en de boter. Ik wed, dat als je toen de inwendige stem van die jongens hoorbaar had kunnen maken, zomaar vanuit hun rode koppen vandaan, je ze zou hebben horen schreeuwen: „Weg dat ding! Dat hoort hier niet”. Maar er werd gezwezen. Tot het eind. En stil geëindigd. De knapen slopen weg. En dat was het dan. Mogelijk is iemand van mening dat de wijsheid van Els te mager was en te weinig vroom. Maar zelf is ze er zielsblij mee geweest en ze heeft gezegd: „Dank u wel, Here God!” Een opvoeder hoeft niet alles te zeggen. Opvoeden is: heel duidelijk de weg wijzen. En verder een hele hoop aan de Here overlaten. Zie verder vooral het begin van de Jacobusbrief: „Indien iemand in wijsheid tekort schiet, dan moet hij haar vragen aan God...”. Wijsheid kan dus worden gezocht. En ge-von-den!

werk van de diaken daarom ook als leidinggevend te typeren is.

3). Naar ons oordeel worden genoemde teksten overvraagd, wanneer men op grond daarvan zou willen konkluderen dat het vanuit de eigenheid van het diakenambt betrokken zijn bij het leidinggeven van de gemeente aan de zusters der gemeente zou zijn ontzegd.

Bij dit laatste punt past een korte toelichting, waarbij we u ook enig inzicht menen te moeten geven in de binnen de commissie gevoerde gesprekken.

Juist aan de bespreking van dit punt hebben we erg veel tijd besteed. De relevantie van deze teksten voor de vraag die ons was voorgelegd bleek ons in laatst instantie gering te zijn, met name vanwege de eigen aard van het diakenambt.

We kwamen tot de konklusie dat de apostel Paulus wil dat het hoofd-zijn van de man ook in de gemeente erkend en gerespecteerd wordt. Over de wijze waarop en de mate waarin werd verschillend gedacht.

Maar eenstemmig waren we weer in ons oordeel, dat wat Paulus ons in deze teksten leert, heel goed tot zijn recht kan komen als mannelijke en vrouwelijke diakenen samenwerken met de ouderlingen in de kerkeraad.

In dit rapport moeten we het laten bij deze summier opmerkingen.

Een bredere bespreking van de genoemde teksten valt buiten het bestek van de aan ons gestelde vragen.

Konklusies

Zo komen we – afrondend – tot de volgende konklusies:

a) dat het **Schriftuurlijk** verantwoord is zusters te roepen tot het ambt van diaken;

b) dat het eveneens **Schriftuurlijk** verantwoord is dat zulke vrouwelijke diakenen samen met de ouderlingen lid zijn van de kerkeraad.

Bruckelen, 23 maart 1987

BETALING ABONNEMENT 1988

De abonnees die hun abonnement 1988 nog niet betaalden, worden **dringend** verzocht, dit alsnog vóór 1 februari a.s. te doen.

De administratie

M. de Klijn, Kampen

Christelijke kunst en de toekomst (4)

De Apocalypse in de kunst

Het tijdvak waarin ik achtereenvolgens zes grootse kunstwerken uit de Noord-Nederlandse kunstgeschiedenis zal belichten beslaat ongeveer 100 jaar, en wel vanaf het midden van de 15e eeuw tot het midden van de 16e eeuw. Alle zes kunstwerken vertegenwoordigen een mijlpaal in de geschiedenis van de beeldende kunst. Het zijn toonaangevende werken die allen diepe indruk hebben gemaakt en nog lange tijd hun invloed hebben doen gelden.

Als eerste kunstwerk dan „De aanbidding van het Lam Gods” van *Jan van Eyck* (geschilderd in 1425-1432).

Een gedetailleerd en schitterend geschilderd panorama, waarin de volledige heilsgeschiedenis van Christus is uitgebeeld.

In geopende toestand ontvouwt dit altaarstuk een tafereel van onvergetelijke schoonheid, rijkdom en verscheidenheid in onderwerpen, die allemaal op hoogstaande wijze tot leven zijn gebracht. Centraal staat de aanbidding van het Lam door de heiligen in het paradijs, zoals in hoofdstuk 7 van Openbaringen beschreven staat. Het stralende offerlam staat op enige afstand op een altaar dat omgeven is door engelen, die wierookbranders zwaaien, of anders eenvoudig in aanbidding neerknielen. Op de voorgrond sproeit de Bron van het Levenswater haar twaalf stralen, terwijl de Heilige Geest hoogtronend verheven de gelukzaligen met licht overstraalt, dat boven het altaar samenvloeit met de stralen van het Lam.

Rechts staan twaalf apostelen op de voorgrond, gevolgd door martelaren en in schitterende kerkelijke gewaden afgebeeld. Links de profeten uit het Oude Testament, samen met de Kerkvaders en de door de Kerk erkende 'heidense' geloofsgetuigen van Christus' komst, zoals Vergilius.

Daarachter een menigte heilige maagden, en kerkvaders met palmtakken in de hand, naderend in een optocht. Op de zijpanelen wordt de toeloop der gelukzaligen voortgezet: rechts betreden kluizenaars en pelgrims, waaronder St. Christoffel, het met stenen bezaaide pad naar de Verlossing; links toomt een groep Ridders van Christus en rechtvaardige Rechters bij het zien van het Lam, de paarden in.

Het decor van de aanbidding van het Lam wordt gevormd door een grazige met bloemen bezaaide weide, omzoomd door bomen en hagen. Daarachter reikt het landschap tot in de verte, waar bij de einder het Hemelse Jeruzalem de gedaante van een eigentijdse stad heeft aangenomen (Gent?) en zijn torens verheft in een heldere met schapenwolkjes bespikkelde hemel.

Van de precies geschilderde planten gaat zo'n verheerlijkende werking uit dat ze in hun lofzang voor de Schepper niet onderdoen voor de heiligen. De sfeer van absolute natuurgetrouwheid smelt in dit werk samen met het aanschouwen van een hogere spirituele werkelijkheid. De microscopische details verraden een geestelijke synthese die uniek is voor het werk van de gebroeders Van Eyck.

In het bovenste gedeelte der panelen zien wij de centrale figuur van de troonende godheid met de pauselijke tiara: Christus Triomfator. Flankerend zijn afgebeeld de gekroonde maagd Maria en Johannes de Doper. De bovenste zijluiken tonen een groep zingende en musicerende engelen en de voorvaderen van het menselijke ras: Adam en Eva. In deze gestalten van het eerste mensenpaar zijn de boventonen van de bijbelse samenhang tussen naaktheid, zonde en schaamte duidelijk waarneembaar. In hun houding en gestalte beelden zij op een iconografisch functionele wijze de zondeval uit.

Als wij Openbaringen hoofdstuk 7 lezen hoe majesteitelijk beschreven is dat een ontelbaar grote schare voor de troon van het Lam verschijnt en hoe vreugdevol de aanbidding van God is, en hoe vanaf dat ogenblik de mensen niet meer zullen hongeren en dorsten omdat het Lam in alle noden zal voorzien en de gelovigen uit de bron des levens zal laten drinken, en hoe God tenslotte alle tranen van de ogen zal afwissen kan ik alleen maar zeggen dat Jan van Eyck hiervan een groots en zeer overtuigend tafereel heeft geschilderd, en misschien wel het mooiste schilderij heeft vervaardigd dat ooit ter wereld is geschilderd.

Als tweede schilderij „Het laatste oordeel” van *Rogier van der Weyden*, geschilderd in de jaren 1446-1448.

De aanblik van de Christusfiguur, die triomfeert over dood en lijden en de belofte van het paradijs, moet voor de zieken en stervenden (voor wie dit schilderij oorspronkelijk bedoeld was, in het ziekenhuis te Beaune) een bron van troost en inspiratie zijn geweest – terwijl de vlammen van de hel de be-

hoefte levend hielden om in een staat van genade te sterven.

De grootheid van het onderwerp en de stralende geestkracht zijn voor Rogier van der Weyden kenmerkend. De compositie wordt bepaald door spirituele waarden, en houdt vast aan een hiërarchie die niet buigt voor het nieuwtje van de centraal-perspektief, de menselijke anatomie en de stofuitdrukking, die in die periode zo gangbaar zijn en indruk maakten. Ook de proporties en de afmetingen der figuren, van mensen, en engelen, van Maria en Christus laten zien dat het in dit werk om een geestelijke rangorde van waarden gaat.

Rogier is een kunstenaar die vooral in zijn latere werk, waartoe dit gerekend moet worden, ver boven zijn aanvankelijke aestheticisme en verregaande virtuositeit uitstijgt. Hij bereikt dan een edelmoedige, stille innigheid die vrijwel nergens anders in zijn werk worden gevonden.

„Het laatste oordeel” van Rogier is volstrekt ongekunsteld en oprecht waardoor de diepe menselijke bewogenheid en verinnerlijking des te meer tot ons spreken.

Hugo van der Goes schilderde in de jaren 1474-1476 het zgn. Portinari-altaar, qua afmeting het grootste werk uit de vroeg Nederlandse kunst, namelijk 2,5 bij 6 meter. Het onderwerp is „De aanbidding van het Christuskind” en behoort dus feitelijk niet thuis in de apocalyptiek, die wij bespreken. Maar vanwege de gedurfdheid en de enorme uitstraling van dit schilderij, hoort het m.i. toch in deze reeks thuis.

Het middenpaneel stelt de aanbidding van de herders voor. Het kleine Christuskindje ligt nauwelijks realistisch, maar veeleer symbolisch naakt en onbeschermd op de voorgrond. Om het kind heen zien wij Maria, Jozef en de engelen, allen geknield afgebeeld.

Op de voorgrond een bos stro (wellicht een verwijzing naar het beeld van de zondaars in Job 21:18), een kan met irissen (wijzend op de maagdelijke onschuld en reinheid van Maria) en een glas met akeleien (wat wijst op ootmoedigheid).

Rechts zien wij de herders. De kleine engeltjes, gekroond met kransen in het haar, rijk uitgedost of in eenvoudige witte gewaden gestoken, zijn heel schoon en mysterieus verheven boven het beeld van het aardse meisje. Jong en toch tijdloos verheven boven iedere leeftijd.

Boven de schenkers, afgebeeld op de zijpanelen en buiten de gewijde sfeer van het middenpaneel gehouden, rijzen de vier heiligen uit: Antonius, Thomas, Margaretha en Magdalena.

Daarachter een winters landschap met kale bomen, prachtig geobserveerd en fris van tint.

Van der Goes bediende zich zeker van de expressiemiddelen van zijn tijd. Er is overeenstemming met Rogier van der

Weyden, maar toch is hij geheel zichzelf. De kunst begint bij hem een andere inhoud te krijgen. Zijn werk is formeel nog wel bedoeld om te dienen in een Kerk, namelijk tot bekering en vermaan van geloof en vrome levenswandel, maar het ontspruit bij hem opvallend duidelijk vanuit een persoonlijke en innerlijke doorleving, ja, vanuit een innerlijke noodzaak. Met andere woorden als Van der Goes niet in zijn onderwerp had geloofd, had hij dit niet kunnen schilderen. In het werk is het geloof van de kunstenaar bijna de maatstaf geworden, hoezeer 'christelijk' de thematiek ook is. Daarom is Van der Goes een modern kunstenaar die zichzelf geheel in zijn werk uitleeft en bij wie het persoonlijke element gaat overwegen. Maar precies op dit punt van ongehoorde originaliteit, waarin hij als het ware vooruitgrijpt op Rembrandt (bij wie evenzeer de persoonlijke greep vooropstaat, en niet het thema zelf), treedt hij binnen in het klooster van de Windesheimers. Van der Goes maakte deel uit van de beweging der 'Moderne Devotie', en van de onmiddellijke, directe omgang met God – welke zo bepalend is voor deze beweging – is heel zijn artistieke werk doortrokken.

In feite is het werk van Hugo van der Goes bepalend voor wat er na hem met de christelijke kunst in de Nederlanden zal gaan gebeuren, namelijk een hoogst persoonlijk avontuur. Niet meer het goddelijke als zodanig staat centraal in de christelijke kunst, maar de uitwerking daarvan op de geestelijk-artistieke bewogenheid van de kunstenaar.

Eigenlijk moeten wij zeggen, dat de christelijke kunst dan al niet meer bestaat. Het is christelijke reflectie geworden in visuele vormtaal. In zekere zin gebonden aan de persoonlijke voorkeur van de kunstenaar voor bepaalde Bijbelgedeelten, losgekoppeld van een opdrachtsituatie.

Het laatste oordeel (één van de meerdere versies) van *Jeroen Bosch* is het vierde schilderij dat besproken wordt. Waarschijnlijk is het werk geschilderd in de jaren na 1500, vermoedelijk 1504-1510.

Jeroen Bosch confronteert ons niet met de alledaagse werkelijkheid, gezien in een spiritueel licht, maar met een wereld van demonen, visioenen en nachtmerries, waarin de zichtbare vormen voor onze ogen schijnen te trillen en te veranderen.

Hij had daarbij niet de bedoeling om – zoals vroegere interpretaties van zijn werk wel meenden – het onderbewustzijn van de beschouwer wakker te schudden, maar om hem bepaalde morele en geestelijke waarheden voor te houden. Zijn kunst heeft een nauwkeurige en weloverwogen betekenis en Jeroen Bosch was een zeer gelovig mens.

Het schilderij, in opdracht geschilderd, moest 2,75 bij 3,30 meter groot worden

en het laatste oordeel moest geflankeerd worden door Hemel en Hel. Het was een vergelijkbaar werkstuk met dat van Rogier van der Weyden.

Zonde en dwaasheid nemen een belangrijke plaats bij het werk van Jeroen Bosch in, maar het thema van de Dag des Oordeels is niet minder van belang. De Dag des Oordeels betekent het laatste bedrijf in een lange bewogen geschiedenis van de mensheid die begint met de zondeval en de uitdrijving uit het paradijs van Adam en Eva. Het is de dag van de opstanding der doden, de dag van Christus' wederkomst om te oordelen de levenden en de doden, ieder naar zijn geloof, werken en verdienste. Zoals Christus heeft voorgezegd zullen de uitverkorenen de eeuwige vreugde genieten die vanaf de grondlegging der wereld voor hen is voorbereid, terwijl de verdoemden tot het eeuwig vuur zullen worden veroordeeld. Dan zal de tijd eindigen en de eeuwigheid beginnen.

De mensen voor te bereiden op deze jongste dag was één van de voornaamste zorgen van de Middeleeuwse Kerk. De Kerk leerde de gelovigen wat zij moesten doen en laten om gerekend te worden tot de uitverkorenen, en zij waarschuwde de afvallige ketters en boosdoeners voor de vreselijkste helse straffen die hen te wachten stonden indien zij zich niet bekeerden.

In de dagen van Jeroen Bosch is de geloofsafval groot en staat de hypocrisie en het machtsvertoon van de Kerk onder felle kritiek. Ook in die dagen een crisis-situatie en een besef van naderend onheil. De verschrikkingen van de eindtijd worden breed uitgemeten, want men meent dat de jongste dag op handen is. Sebastiaan Brant meende dat de zonden der mensheid zó talrijk waren geworden dat het laatste oordeel ongetwijfeld voor de deur stond. De angst voor het naderend wereldeinde leefde bijzonder sterk in de jaren rond de eeuwwisseling en een Duitse astroloog beweerde in 1499 stellig dat de wereld op 25 februari 1524 door een tweede zondvloed zou worden vernietigd. Nergens is de paniek die de Middeleeuwse mens bevangen heeft duidelijker afleesbaar dan uit het werk van Jeroen Bosch.

Het apocalyptische tafereel van het laatste oordeel is over drie panelen verdeeld. Op het linkerpaneel: de zondeval. Genesis 2 en 3 in een weelderige tuin geplaatst. Op de voorgrond de schepping van Eva, gevolgd door de verleiding tot zonde van Adam en Eva. Op de achtergrond drijft een engel het eerste mensenpaar furieus de Hof van Eden uit, een onherbergzaam bos in. Het landschap daarachter is kaal en rotsachtig. Boven in de hemel zien wij God tronend op de wolken. Aan Zijn voeteneinde zien wij de val der opstandige engelen, die als angstaanjagende vleermuizen zijn uitgebeeld. Als monsters dalen ze af naar de aarde.

Zo schilderde Jeroen Bosch de intrede

van de zonde in de wereld en verklaarde hij daarmee tevens (de noodzaak van) het Laatste Oordeel. Het is ongewoon om op deze wijze de zondeval van Adam en Eva in een weergave van het laatste oordeel op te nemen, maar ook het overige van het Apocalyptische tafereel wijkt sterk af van de traditonale voorstellingen. Algemeen werd namelijk de hemel de hoofdrol toebedeeld in het eindtijdelijke drama. Op het altaarstuk van Rogier valt de nadruk geheel op het oordeel zelf, en nemen de veroordeelden een tweederangs plaats in, zodat het geluk van de uitverkoren schare uitbundig en triomfantelijk kan worden uitgebeeld.

Bij Jeroen Bosch heeft het goddelijk gericht een onbeduidende plaats gekregen en is ook het aantal uitverkorenen slechts gering. Het merendeel der mensheid wordt meegesleurd in de gigantische vloedgolf die het sombere landschap geheel en al overspoelt. Het eindgericht bij Jeroen Bosch is een nachtmerrie, een 'dies irae' (een dag van goddelijke toorn), waarin de wereld door de vuurgloed tot as zal vergaan. Opvallend is vooral dat de aarde onder het gericht – althans in de visie van Jeroen Bosch – niet meer te onderscheiden is van de hel, die op het rechterpaneel is afgebeeld.

Verder is het ook duidelijk dat hel en verdoemenis voor Jeroen Bosch overwegend fysieke, lichamelijke kwelling betekent, in afwijking van mystieke vromen, die vreesden voor eeuwig verstoken te zijn van het aanschouwen van God, Jeroen Bosch heeft zich uitgeleefd in het uitdenken en uitbeelden van alle mogelijke foltering en wrede heden. De gierigaards worden gekookt in een grote ketel. Een dikke gulzigaard wordt gedwongen om te drinken uit een ton, die door twee duivels wordt vastgehouden: de bron van deze dubieuze verfrissing ziet men gehurkt zitten in het venster raam daarboven. Op het dak ondergaat de wulps vrouw de attenties van een hagedisachtig monster dat langs haar lendenen glijdt, terwijl twee musicerende demonen een serenade brengen. Op de klippen aan de overzijde van de rivier hameren duivels als smeden andere slachtoffers op aambeelden en een wordt er beslagen als een paard; deze ongelukkigen hebben zich bezondigd aan de toorn. Jeroen Bosch is waarschijnlijk vertrouwd geweest met allerlei apocalyptische teksten, waarin helse visioenen tot in details werden beschreven. Een van die bronnen is ongetwijfeld het Inferno van Dante geweest.

Verscheidene boze geesten blazen op muziekinstrumenten die uit hun achterste steken en die herinneren aan de duivel die Dante ontmoette (Inferno XXI, 139).

Albrecht Dürer vervaardigde in 1498 op 27-jarige leeftijd een serie houtsneden n.a.v. de Openbaringen van

Johannes, waarbij hij in een wonderbaarlijk goed geslaagde synthese tekst en beeld van de Apocalypse liet samengaan, en op deze wijze de lezer de volle kracht van het visioen liet voelen. Een van de bekendste prenten uit deze reeks is de afbeelding van de vier ruiters.

Ik vermeldde reeds dat in tijden van crises, godsdienstoorlogen, en eeuwwisselingen (zoals rond het jaar 1000, maar ook omstreeks 1500) de belangstelling voor de Apocalyptische literatuur toenam. Zo is dit ook met het werk van Dürer het geval. Meer dan zijn schilderijen en fraaie aquarellen maakte deze serie houtsneden hem op slag beroemd en ver over de landsgrenzen bekend. Het unieke van Dürer's werk was dat zijn verbeelding van de Apocalypse via het nieuwe medium van de drukunst in grote getale kon worden verspreid.

Maar ook zijn visie paste volstrekt in het Duitsland tegen het einde der 15e eeuw. De ruiters van Dood, Hongersnood, Oorlog en Pest reden door het land en teisterden het gehele gebied.

Vgl. Openb. 6 : 1-8.

Persschouw

Een ritseling van toenadering?

Het weekblad „DE REFORMATIE” blijft zich bezighouden met het vraagstuk van de kerkelijke eenheid. Onder het opschrift: De goede strijd gaat ds C. J. de Ruyter uit Rotterdam-C, nader in op een reactie van br. J. L. Struik te Heino, onder ons geen onbekende. Daarin komt ook aan de orde, dat velen in de strijd van de zestiger- en zeventiger jaren door het toen gepleegde onrecht buiten het kerkverband van de vrijgemaakte gereformeerde kerken zijn komen te staan. Onder het kopje: ONRECHT schrijft ds De Ruyter dan in het nummer van 2 januari 1988 het volgende:

„Ik ben ervan overtuigd, dat het belangrijk is deze klachten ernstig te nemen. Want wanneer een breuk tussen broeders geforceerd wordt, terwijl de hartelijke begeerte leeft elkaar vast te houden in de eenheid van het geloof, wordt grote schade toegebracht aan de kerk. Br. Struik concretiseert dit ten aanzien van de kerk van Nijverdal en andere kerken in de regio. Het is inderdaad veelzeggend, dat daar zowel de Open Brief als de leer van ds Telder en ds Oosterhoff verworpen zijn. Uiteraard kan ik niet beoordelen wat er in die regio gebeurd is. Maar wel weet ik, dat ook door mensen, die van de gang van zaken op de hoogte zijn, gesteld wordt, dat in deze omgeving (en elders) ernstige fouten gemaakt zijn. En als wij fou-

Het is Dürer vrijwel als enige kunstenaar gelukt om een realistische, overtuigende en pijnlijk accuraat geobserveerde werkelijkheidsuitbeelding op esthetisch verantwoorde wijze te combineren met een visionaire kracht en een dramatische zin voor expressiviteit. Evenals bij Jan van Eyck is de realiteit en de bovenaardse realiteit gevangen in één en hetzelfde beeld, maar waar bij Van Eyck het harmoniemodel overheerst, is bij Dürer een existentiële worsteling om de definitieve verlossing voelbaar. De gelukzaligheid moet zich aan het verderf ontworstelen. Opvallend is dat de vier ruiters zich ontworstelen aan de wolken terwijl hun fladderende mantels daarmee een subtiële overgang suggereren.

Tenslotte het schilderij „De triomf van de dood” van Pieter Brueghel. Een ongehoord knap geregisseerd schilderij. Een wijde barre wereld waar in de verte het menselijk leven een einde vindt op alle mogelijke wijzen, maar vooral door geweld, doodslag, verdrinking en dergelijke.

Een onontkoombaar noodlot treft allen. ▀

ten maken, als gevolg waarvan broeders zich ten onrechte uitgestoten zien, moeten we niet aarzelen van zonden te spreken. En als wij oprecht de eenheid van de kerk zoeken, zullen we zulke zonden moeten belijden. Pas als wij onze zonden belijden, komt er door Gods genade ruimte voor herstel. Wat zou het een zegen zijn, als plaatselijk zicht kwam op zulk herstel. Het valt op, dat sinds de breuk zulke zonden vrijwel nooit openlijk beleden zijn, en dat over schuld van de kant van „binnen verband” alleen in algemene termen is gesproken. Wat een vreugde zou het zijn, als zulke belemmeringen weggenomen konden worden. Onrecht mag ons niet gescheiden houden.

Anderzijds moet ik ook opmerken, dat ik persoonlijk heb meegemaakt, hoe mensen koste wat kost zich wilden aansluiten bij kerken buiten het verband en daarvoor, zonder dat er enige aanleiding toe was, de breuk met de plaatselijke kerk forceerden. Juist zulke ervaringen illustreren hoe pijnlijk en schadelijk het is, als een breuk werkelijk door onrecht geslagen wordt”.

Naar aanleiding van dit stuk zouden verschillende opmerkingen te maken zijn. Het slot geeft aan, dat het allemaal niet zo eenvoudig ligt. Maar wij waarderen het bijzonder positieve in deze benadering van ds De Ruyter. M.i. is nog nooit van „binnenverbandse” kant zo onverhuld over het aangedane onrecht in de classis Enschede o.a. geschreven. God geve in zijn genade verdere toenadering!

Op zee, in huis, op heuvels en in dalen, aan galg en rad, in vlammen en op het water.

Op de voorgrond zien wij een muizenval als middelpunt van alle zeer gedetailleerd weergegeven taferelen. Wij zien scènes die direct afkomstig lijken uit de cyclus van de zgn. 'Dodendans'. Maar het massale van dit gebeuren is toch van een ander kaliber dan wat wij bij Holbein, Dürer of Rubens tegenkomen. Rechts een ondoordringbare borstwering van een dicht opeengepakte massa skeletten, in rij en gelid, met grote doodkistdeksels als schilden voor zich uit – op deze muur stuit elke aanval of vlucht af, zodat alle stervelingen in dichte drommen worden gedreven naar het zwarte gat van de reusachtige muizenval, waarvan de klep dreigend boven de opening hangt, terwijl op het deksel zelf een skelet met groots gebaar de pauken bespeelt.

Vanuit alle hoeken en gaten mengen zich geraamten onder de mensen, aangevoerd door de Dood, in het midden gezeten op zijn uitgemergeld paard. Van links naderen nieuwe slachtoffers; een wagen voortgetrokken door een mager paard, boordevol doodsbeenderen; vergeefs verzet van een jonkheer of een landsknecht; een nar die wegkruipt onder een tafelkleed; een koning die reutelend in elkaar zakt; een jonge vrouw die wegvlucht; enkele anderen die worstelen en smeken om genade; een oude geestelijke wordt op zijn laatste gang door een skelet zacht ondersteund. Allen bezwijken en tenslotte verdringen zij zich als makke schapen voor de onontwijkbare muizenval... en een skelet pluist de resten van een feestgelag na; een ander haalt een forse buit geldstukken binnen.

De vergelijking van dit gruwelijke schilderij met de angstvisioenen van Jeroen Bosch dringt zich onwillekeurig op. Maar bij Jeroen Bosch blijft de afgebeelde werkelijkheid symbool. Het schilderij duidt op een geestelijke werkelijkheid. Bij Brueghel worden wij met de neus op de werkelijkheid zelf gedrukt: er is géén ontkomen aan. De dood heeft 't laatste woord. Er is geen verlossing. Nergens.

In zekere zin is Pieter Brueghel de Oude een voorloper van Goya, die zijn „Verschrikkingen van de oorlog” etste, en in zijn schilderijen een kille, onbarmhartige en volstrekt afgesloten pikzwarte hemel liet zien, waarop Hans Rookmaaker ons in zijn boekje 'Modern Art and the Death of a Culture' attendeerde.

Liturgische werkgroep, Eindhoven

Het Liedboek

Lied 448

De dichterlijke zeggingskracht van dit Lied is minder dan van het voorgaande van dezelfde dichter, waarbij het dan uiteraard gaat over de Nederlandse bewerkingen. De tekst is tamelijk vlak, zoals b.v. in strofe 4: „Daar ik op Hem mag hopen, ben ik alleen maar blij” en de „braafheid” krijgt een te sterk accent b.v. in strofe 2: Bevrijd van onze zorgen begroeten wij de dag en vrezen niet de morgen, wat hij ook brengen mag”. Overigens is het bij het overwegen van de inhoud goed om op te letten op de levensgang van de dichter (zie bij 447): „een afgezonderd, gekweld en toch ook met mensenzelfde verlicht leven. Een leven met een wonderlijk samenspel van simpele genoegelijkheid en afgrondelijke verschrikking. Het lied lijkt te zijn geschreven in een tijd, een moment zelfs van opgetogenheid, van geestelijke zorgeloosheid”. (Comp. p. 1015, 1020).

De melodie is goed zingbaar en gemakkelijk te leren.

Tekst: 2; melodie: 3.

Lied 449

In ons land „heeft dit Lied een populariteit verworven die het in het land van de dichter zelf (Duitsland) nooit heeft gehad. Dat zal wel te maken hebben met het feit dat men Schubart daar maar al te goed kende. Gezien zijn antecendenten en ideeën (in verschillende opzichten revolutionair) zou men hem in het Liedboek bepaald niet in de eerste plaats zoeken!” (Comp. p. 1021). Dit boetelied heeft hij tijdens zijn gevangenschap geschreven en waarin hij in elk geval blijk geeft van bezinning en inkeer, van een leven uit Gods genade en barmhartigheid en schuldvergevende liefde door Christus.

In deze nieuwe bewerking zijn enige wijzigingen aangebracht die tekst en inhoud ten goede komen: zie strofe 1 en 2 in vergelijking met de vroegere tekst.

„De melodie kenmerkt zich door uiterste soberheid, maar is voortreffelijk van conceptie”. Een verbetering zou zijn het weglaten van de rusten bij de eerste 2 en de 4e en 5e regel: daardoor zou de tekst meer zeggingskracht krijgen. Het tempo moet niet te hoog worden opgenomen.

Tekst: 3; melodie: 3

Lied 450

De dichter Rhijnvis Feith heeft een belangrijk aandeel gehad in de totstand-

koming van de Evangelische gezangen. „In de bundel van 1806 komen maar liefst 35 teksten van hem voor, wat in de Hervormde bundel-1938 weliswaar tot 18 gereduceerd is, maar ook dat is nog aanzienlijk. In het Liedboek resten nog slechts twee (bewerkte) strofen van dit Lied; zelfs het berucht geworden oudejaars-avondlied „uren, dagen, maanden, jaren” is als een schaduw heen gevlogen”. (Comp. p. 1024). O.i. zou ook dit lied gevoegelijk kunnen verdwijnen. De stijl is voor onze tijd weinig aansprekend, de taal verouderd en de inhoud maar matig.

De melodie is dienovereenkomstig: langdradig.

Tekst: 1; melodie: 1

Lied 451

Van een tijdgenoot van Rhijnvis Feith is dit Lied afkomstig, dat in alle opzichten een belangrijk contrast betekent t.o.v. het voorgaande. Taal en inhoud zijn duidelijk. In de tekst zijn enige veranderingen aangebracht, die even zovele verbeteringen inhouden. Opmerkelijk is overigens dat de strofen 1 en 3 in de „ik-vorm” zijn gesteld, terwijl strofe 2 in de meervoudsvorm staat.

De melodie is dezelfde als van Lied 317 en 426: hersteld naar de oorspronkelijke versie. Even vooraf oefenen lijkt daarom wel gewenst. Een aanwijzing in dit verband: De 2e regel eindigt met een noot van 3 tellen en de 3e regel begint met een rust.

Tekst: 3; melodie: 3

Lied 452

Ook van dit Lied moet worden gezegd dat het gekenmerkt wordt door een verouderde taal en stijl, terwijl het wat de dichtvorm aangaat beneden de maat blijft. Ter illustratie: strofe 1; „Verlosser, Vriend, o hoop, o, lust.... Een zondaar, een verlost' o Heer, o neem het aan”.

De melodie komt het best tot haar recht, wanneer ze enigszins breed en met een tamelijk krachtige toonvorming wordt voorgedragen”. (Comp. p. 1029). Maar dat neemt niet weg dat ze erg middelmatig blijft.

Tekst: 1 melodie: 2.

Lied 453

„De dichter van dit Lied was een romanticus in een harde tijd en het karakter van zijn liederen getuigt daarvan. Graag verheerlijkt hij op romantische wijze wat sterk en onwrikbaar is en dat geeft aan zijn geestelijke liederen een vastheid die men in andere gezangen van die tijd node mist. In dit lied is het centrale thema de rots des heils”. (Comp. p. 1031). Aangezien het lied niet een zuivere vertaling is, maar een bewerking, is de inhoud wel verbeterd. Zo is b.v. in strofe 3 een verwijzing naar de hoeksteen aangebracht (Ps. 118: 22), een gedachte die in de oorspronkelijke tekst ontbreekt. Diverse romantische schilderijen van het nieuwe

Jeruzalem zijn afgezwakt. Het geheel is dan ook van 7 naar 4 strofen teruggebracht.

Wel zijn ook verzwakkingen t.o.v. het origineel aan te wijzen, zoals b.v. in strofe 1: „Als alles wordt verstoven, tot zand en stof vergaat”, waar de oorspronkelijke versie luidt: „Wenn Alles hier im Staube, wie Sand und Staub verweht”. Ook de eerste regels van strofe 2: „Ik weet wat eeuwig duren en staan zal in zijn stand”, zijn niet sterk van vorm. Voorts is ook hier opmerkelijk dat strofe 3 in onderscheiding van de overige in de „wij-vorm” staat. De sterke melodie, afkomstig van Heinrich Schütz, is een goede aanwinst. Enige oefening zal wel gewenst zijn. Tekst: 2; melodie: 3.

Lied 454

Ook dit Lied is, ondanks een bewerking die de oorspronkelijke 10 strofen heeft teruggebracht tot 4, romantisch van karakter: „Ik werd verteerd door wild verlangen, door 's levens maalstroom weggevaagd” (strofe 2); al komt door deze bewerking dit wel minder tot uiting. De inhoud van de beide eerste strofen is na de vraagstelling in de eerste beide regels van strofe 1 sterk negatief bepaald in de uitwerking. De vraag rijst dan ook of deze problematiek wel schriftuurlijk genoemd kan worden: „Ik zou ten prooi aan angst en vrees zijn... en waar zou ik een trooster vinden” (strofe 1); „Ik zou alleen zijn, wie kan er aarden hier beneden”. (strofe 2).

De inhoud en de gezwollen stijl zijn o.i. zodanig, dat het geen verlies zou betekenen wanneer dit lied wegvalt voor de kerkzang.

De melodie is dezelfde als van lied 390.

Tekst: 1; melodie: 3.

Lied 455

De dichter van het voorgaande Lied is duidelijk herkenbaar. „De romantische denker en dichter was grootgebracht in een milieu van piëtisme, dat wat betreft zijn liederen ontaard was in moralisme”. (Comp. p. 1039). Zijn sterke betrokkenheid op de problematiek van het sterven heeft een levensinstelling bewerkt die in dit lied sterk tot uiting komt: fantasie, innigheid, mystiek. „Als Hij maar van mij is”, is van alle 3 strofen uitgangspunt. Het goede genieten in dit leven uit Gods Vaderhand blijft dan ook geheel buiten het gezichtsveld: „Mij is om het even heel het lichte, luide, aardse leven” (strofe 2). De melodie is mooi, maar past niet voor deze tekst. Vooral de „ij-klank” in de 1e en 3e regel van elke strofe is als melisme (zingen van eenzelfde lettergreep op meer dan één toon) niet acceptabel.

Tekst: 1; melodie: 3.

De Redactie ontving

A. A. Spijkerboer, Gereformeerd of knettergek. 90 blz., f14,90; uitg. J. H. Kok, Kampen.

Dr K. H. Miskotte, Karl Barth, inspiratie en vertolking: inleidingen, essays, briefwisseling. Verzorgd door dr A. Geense en dr H. Stoevesandt. Verzameld werk deel 2. 554 blz., f82,50; uitg. J. H. Kok, Kampen.

Ds J. Westerink, Hosea, profeet van de liefde van God. 105 blz., f15,90; uitg. Buijten en Schipperheijn, Amsterdam.

Rita van Driel en Gery de Jong, Laat de kinderen tot Mij komen...; 40 verhalen uit het Nieuwe Testament. Geïllustreerd door Geeske van Tienhoven. 114 blz., f19,90; uitg. J. H. Kok, Kampen.

Dr W. Aalders, De overlevingskansen van een protestantse natie. Nederland in een verenigd Europa. 191 blz., f29,90; uitg. J. N. Voorhoeve, Den Haag.

Dr H. W. de Knijff, Venus aan de leiband. Europa's erotische cultuur en de christelijke seksuele ethiek. 318 blz., f65,-; uitg. J. H. Kok, Kampen.

To van Thiel, Wie weet de droom? Daniël, deel 1. (voorleesboekje voor de leeftijdsgroep van 6-8 jaar) 32 blz., f7,95; uitg. Vijlbrief, Haarlem.

Ds A. M. Lindeboom, De theologen gingen voorop. Eenvoudig verhaal van de ontmanteling van de gereformeerde kerken. 510 blz., f49,50; uitg. J. H. Kok, Kampen.

Verlosser! Kom! De wereld wacht! Het uitzien naar de verschijning van Christus, de hunker naar een nieuwe hemel en aarde in gedichten en liederen. Samengesteld en ingeleid door Kees van Baardewijk. 54 blz., f10,- uitg. Van den Berg, Kampen.

Het zondebegrip in de moderne missiologie. Gereformeerde Missiologische Opleiding. 72 blz., f13,50; uitg. Van den Berg, Kampen.

Meint R. van den Berg, Portret van een oude dame. 86 blz., f13,50; uitg. Van den Berg, Kampen.

BIJ GEBORTE- EN HUWELIJKSKAARTEN
ONTVANGT U EEN AARDIGE ATTENTIE.

Drukkerij „Steenbergen”

Nooitgedacht 3 - 3701 AL Zeist - Tel. 03404-22452
Gevestigd sinds 1901

Boeken, Periodieken en
Handelsdrukkerij

KOLOFON

Redactie

Drs H. Algra
T. Hoekstra
Drs H. de Jong
Drs P. J. van Kampen
Mr. dr. J. Meulink
D. W. L. Milo
Ds K. Muller
Ds E. R. Postma
M. J. F. van der Wal

Adres van de redactie:

Ds K. Muller, Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen. Tel. 05130-20476.

Kerknieuws/Uit breder kring:

M. J. F. van der Wal, Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist. Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie:
Postbus 84, 3956 ZS Leersum. Tel.
03434-54288. Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging:

Aanmelding door overschrijving van min.
f25,- contributie.

Abonnementen:

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs:

(bij vooruitbetaling):
f52,- per jaar of f28,- per half jaar. Voor
studenten f42,- per jaar. Buitenland f74,-
per jaar of f99,- per luchtpost.

Advertentieprijs:

50 ct. per mm. Advertenties inzenden tot
dinsdagmorgen 10.00 uur.

Advertenties en druk:

Drukkerij „Steenbergen”, Nooitgedacht 3,
3701 AL Zeist. Tel. 03404-22452. Post-
bus 244, 3700 AE Zeist.

P. R. Compaan, Paulus een knecht van God. (vanaf 8/9 jaar) 71 blz., f9,85; uitg. Van den Berg, Kampen.

P. R. Compaan, Paulus maakt verre reizen. (Bijbelverhalen, vanaf 8/9 jaar). 56 blz., f9,85; uitg. Van den Berg, Kampen.

Kerknieuws

Ned. Geref. Kerk van Rotterdam-Overschie

Ds W. J. v. d. Linde, predikant te Ede, heeft voor het door de kerkeraad op hem uitgebrachte beroep bedankt.

Ned. Geref. Kerk van Eindhoven

De kerkeraad heeft een beroep uitgebracht op drs A. v. d. Dussen, predikant te Haarlem.

Ned. Geref. Kerk van Amersfoort

De kerkeraad heeft een beroep uitgebracht op drs A. v. d. Dussen, predikant te Haarlem.

Regio-vergadering Utrecht dd. 14 januari j.l.

De regio heeft br. W. M. van der Vegt, Groenendaalstraat 6, Utrecht, beroepbaar gesteld in onze kerken. Zijn telefoonnr. luidt: 030-939801.

Verlenging preekconsent werd verleend aan:

br. A. Boshuizen, Stellingmolen 42, 3995 AV, Houten t/m december 1988. Tel. 03403-76580.

br. B. J. Eikelboom, Doppestraat 195, 3752 JE Bunschoten/Spakenburg, t/m april 1989. Tel. 03499-86310.

br. W. van Dijk, Rembrandt van Rhijnstraat 33, 3751 VH Bunschoten/Spakenburg. Tel. 03499-83730.

Weekend voor 25-plus

In het weekend van 15 t/m 17 april 1988 organiseren ondergetekenden een bijbelstudieweekend voor jongeren van 25 jaar en ouder.

Het onderwerp is „Gods leiding in je leven” en daar hopen we in gezamenlijke bijbelstudie mee bezig te zijn.

Het is de eerste keer, dat zo'n weekend wordt georganiseerd voor mensen van 25 jaar en ouder. Voor jongeren zijn er al langer weekenden, georganiseerd door de st. Nederlands Gereformeerd Jeugdwerk. Het nu aangekondigde weekend is daar wel van afkomstig, maar het NGJ staat er organisatorisch buiten.

Het weekend wordt gehouden van vrijdagavond tot zondagmiddag in „Het Campveld” te Doornspijk (bij 't Harde) en deelname kost f55,-.

Opgave graag zo spoedig mogelijk bij Carlien Venderbos, Jan Campertlaan 5, 2323 DH Oegstgeest, tel. 071-156072.

Willem en Annette Smouter,
Roel en Carlien Venderbos.

Contact Orgaan Geref. Militairen en Alleenstaande (COGMA)

Er werd een groot pakket namens COGMA verzonden aan de bemanningen van H.M. mijnenvegers Maassluis

en Hellevoetsluis die tijdens het Kerstfeest 1987 in de Perzische Golf op hun post dienden te blijven.

In het pakket zaten voor de 97 bemanningsleden o.a.: 100 cassettebandjes met koorzang, kerstmuziek, klassieke- en populaire muziek.

Voorts werden kerstgroeten, bestaande uit de Evangelieboodschap en verdere christelijke lektuur, voor de leestafels bijgevoegd.

We waren natuurlijk erg benieuwd of deze vrij kostbare zending ook inderdaad bij deze bemanning was aangekomen.

Vorige week ontving het COGMA het navolgende schrijven:

Muscat 2e Kerstdag 1987

Geachte Heer Bosch

Blij verrast waren de bemanningsleden van de Maassluis en Hellevoetsluis en de op de Belgische schepen gedetacheerde mariniers met de door U toegezonden cassettebandjes.

Heel veel dank namens allen voor het luistergenot. Wij wensen u een goede jaarwisseling toe en veel zegen en geluk voor het nieuwe jaar.

In Christo

w.g. Woltjer, vlootpredikant

Bel 050-144180
en de kunst komt
bij u thuis

Drs. J.P.L. van Seventer
Wassenberghstr. 17
9718 LE Groningen Nederland

ADAM EERST...

De laatste tientallen jaren zijn in Nederland de opvattingen over de positie van de vrouw in de kerk drastisch gewijzigd.

In de twee grootste protestantse kerken zijn de ambten opengesteld voor vrouwen.

In de Nederlands Gereformeerde kerken wordt op het ogenblik nogal gediscussieerd over het onderwerp 'de vrouw in het ambt'.

In dit boekje levert **ds A. J. Moggré** een bijdrage tot die discussie.

Het rapport van de Kommissie vrouw in het ambt en de Verantwoording van Eindhoven worden door hem kritisch besproken.

96 pagina's, f14,90.

Verkrijgbaar bij de boekhandel en bij de uitgevers:

Buijten & Schipperheijn

Valkenburgerstraat 106, 1011 NA Amsterdam.
Tel. 020-23 66 12.

● Plaats uw familieberichten in dit blad

JUBILEUM

1913

1988

DS. VAN MAASSCHOOL

Ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van de school, nodigt het bestuur alle oud-leerkrachten en oud-leerlingen van harte uit, om samen met ouders en leden, kinderen en personeel dit feit te herdenken.

● Herdenkingsdienst

Donderdagavond 4 februari 1988 willen we graag de Here danken voor alles wat Hij ons in de afgelopen jaren gaf.

Aanvang dienst: 19.00 uur.

Plaats: Ned. Geref. Kerk aan de Kanaaldijk te Wapenveld.

● Reünie

Vanaf ongeveer 20.30 uur is er diezelfde avond reünie.

Plaats: Ds. van Maasschool, Flessenbergerweg 23.

● Receptie

Vrijdag 5 februari 1988 is er gelegenheid om het bestuur te feliciteren op de receptie.

Plaats: Dorpshuis, 't Spijker, Putterweg, Wapenveld.
Tijd: Van 20.00 tot 22.00 uur.

Inlichtingen over het jubileum bij de directeur van de school A. C. van der Bijl. (Tel. 05206-78649/78278).